

تصمیم‌گیری درست

تصمیم‌گیری فرآیندی است که بخش مهمی از زندگی ما را تشکیل می‌دهد و نقش مهم و برجسته‌ای در سرنوشت هر انسان دارد. افراد همواره در موقعیت‌های مختلف زندگی ناگزیر به انتخاب هستند. از امور کوچک و جزئی گرفته تا مسایلی بزرگ و با اهمیت. برخی از تصمیم‌گیری‌ها بسیار ساده است و ما چندان توجهی به آنها نمی‌کنیم اما در مقابل مسایلی در زندگی وجود دارند نظیر انتخاب همسر، شغل، رشته تحصیلی، محل سکونت و از این قبیل که اقدام به تصمیم‌گیری در مورد هر یک از آنها، به یک پروسه طولانی‌مدت نیازمند است. این تصمیم‌گیری‌ها به لحاظ نقشی که در آینده و سرنوشت فرد دارد، اهمیت دارد و چه‌بسا تعلق در شناخت راه‌های تصمیم‌گیری بهتر، عواقب جبران‌ناپذیری را برای فرد به بار می‌آورد.

امروزه از تصمیم‌گیری به‌عنوان یکی از مهارت‌های زندگی که هر فرد باید نسبت به آن آگاهی داشته باشد یاد می‌کنند. چرا که فرد هر روزه، پیوسته در معرض انتخاب و تصمیم‌گیری است و اشخاص باید در یادگیری درست این مهارت بکوشند تا در مورد زندگی خویش تصمیمات اصولی و درستی بگیرند؛ به خصوص هنگام مواجهه با موقعیت‌هایی که تصمیم‌گیری‌های خطرناک را به همراه دارد. مانند مواجهه‌شدن با درخواست دوستان جهت استفاده از مواد مخدر برای نخستین‌بار که ممکن است شخص استفاده از مواد مخدر را انتخاب کند. بنابراین یادگیری این مهارت می‌تواند نتایج سودمندی را برای افراد به ارمغان آورد و باعث شود که اشخاص انتخاب‌های مختلف را در مورد فعالیت‌های خویش دقیقاً ارزیابی کنند و به‌طور فعالانه تصمیم بگیرند و بر تاثیرات تصمیمات خود آگاه باشند.

دکتر محسن فرمهینی فراهانی، دکترای فلسفه تعلیم و تربیت و مدرس دانشگاه، تعریفی جامع از تصمیم‌گیری ارائه داده است: «انتخابی که در رویارویی با چالش‌ها از میان گزینه‌های مختلف، با دقت و مآل‌اندیشی صورت می‌گیرد.»

عوامل تاثیرگذار در تصمیم‌گیری

نوع مشکل، نقش اساسی در تصمیم‌گیری دارد. مشکلات کوچک‌تر معمولاً راحت‌تر حل می‌شود. چون تصمیم‌گیری در مورد آنها آسان‌تر است اما مشکلات پیچیده‌تر به لحاظ نیازی که به اطلاعات تخصصی دارند و بعدهای مختلفی از زندگی فرد را در بر دارد با روند کند تصمیم‌گیری مواجه می‌شوند. دکتر فراهانی معتقد است: «تصمیماتی که انسان‌ها می‌گیرند از عوامل گوناگونی متأثرند که تعدادی از آنها مربوط به خود شخص است. مانند احساسات، هیجانات، آگاهی، اطلاعات، ادراکات و ارزش‌های موردقبول ما و برخی نیز از خارج بر ما تاثیر می‌گذارند که شامل زمان، دوستان، آرزوهای والدین، بخت و اقبال، رسانه‌ها، مذهب، تبلیغات، فرهنگ و بالاخره شرایط اجتماعی جاری هستند.»

رابطه تصمیم‌گیری با احساسات

باتوجه به اینکه گاهی احساسات مانع از تصمیم‌گیری صحیح می‌شود و در برخی اوقات ما انسان‌ها بی‌نهایت احساسی می‌شویم، بسیار مشکل است که بتوانیم یک تصمیم چندجانبه بگیریم و این آگاهی‌های تصمیم‌گیرنده است که در این فرآیند تاثیرگذار است؛ چرا که می‌تواند تا حدی از بروز احساسات جلوگیری کند. البته سطح آگاهی و نوع ارزش‌ها از شخصی به شخصی دیگر متفاوت است. همچنین ادراکات نیز به‌عنوان یک عامل تاثیرگذار در تصمیمات به شمار می‌رود که شامل تعصبات و تعابیر شخصی از یک موقعیت هستند که ممکن است آن چیزی که برای یک شخص جذاب و دلربا به نظر می‌رسد، برای فرد دیگری جذابیتی نداشته باشد.

خصوصیات یک تصمیم‌گیری موثر

اشخاص مبتکر، ارزش‌ها را بررسی و براساس آنها تصمیم‌گیری می‌کنند و تفاوت آنها با افراد منفعل این است که این دسته افراد اجازه می‌دهند که مقتضیات، شرایط و محیط مسوولیت‌های آنان را کنترل کند و احساس نمی‌کنند که باید تصمیمات‌شان را خودشان کنترل کنند و گاهی اوقات به اموری مانند قضا و قدر تمسک می‌جویند؛ از آنجایی که در تصمیم‌گیری هر تلاشی در جهت انتخاب‌کردن، بهترین گزینه است، گاهی اوقات راه‌حل کاملی وجود ندارد بنابراین تصمیم‌گیرنده باید انعطاف‌پذیر باشد. توانایی پذیرفتن مسوولیت‌ها پیامد یک تصمیم‌گیری شخصی برای تصمیم‌گیرنده ضروری است و اشخاص باید اهمیت عواقب تصمیم‌گیری را بدانند چرا که باید تصمیمی اتخاذ کنند که نتیجه آن واقعا اهمیت دارد. باید متذکر شد که توانایی تمرکزکردن برای یک تصمیم‌گیرنده بسیار مهم است. بعضی از اشخاص آنقدر در تصمیمات

غیرمنطقی و بی‌اهمیت غرق می‌شوند که فعالیت روزانه‌شان را برای تصمیماتی که دارای اولویت و اهمیت بیشتری هستند به تاخیر می‌اندازند.

ابزار تصمیم‌گیری صحیح

(۱) ارزیابی اولیه:

تصمیم‌گیری با مرحله ارزیابی شروع می‌شود و در طی این مرحله اطلاعات درخور جمع‌آوری می‌شود. بدون داشتن اطلاعات، اتخاذ تصمیم درست کاری بس دشوار است و باعث می‌شود که فرد راه را به خطا برود بنابراین برای مسایل و مشکلات بزرگ در درجه اول فرد باید اطلاعات راجع به مساله یا مشکل یا موقعیت را از منابع ممکن و در دسترس انتخاب کند که این ارزیابی می‌تواند از طریق کتاب، موسسات مشاوره، دوستان، والدین و تجربیات اشخاص خبره و کارکشته باشند.

(۲) تحلیل:

در مرحله تحلیل، تصمیم‌گیرنده باید ضرورت گرفتن یک تصمیم را نشان بدهد. یعنی از خود بپرسد که چرا چنین تصمیمی گرفته است؛ چرا که گاهی اوقات تصمیم‌گیری واجب نیست و اوضاع خود به خود بهبود می‌یابد و ممکن است که یک انتخاب هیچ سودی نداشته باشد. تصمیم‌گیرنده در هنگام تجزیه و تحلیل برای گرفتن یک تصمیم باید راه‌حل‌های متعددی را در نظر بگیرد و حتی راه‌حل ایجاد کند. همچنین شرایط مطلوب و نامطلوب را نیز باید در نظر آورد. به‌عنوان مثال در زمینه انتخاب همسر، فرد باید گزینه‌های فرهنگ، اعتقادات، ارزش‌ها، باورها حتی عقاید مذهبی فرد مقابل را تحلیل کند. علاوه بر آن تصمیم‌گیرنده احتمالات و ریسک شخصی را نیز باید در نظر گیرد که شاید به پیامدهای ناخوشایندی منتهی شود.

(۳) شناسایی پیامدها:

اولین گام در یک سفر این است که بدانید به کجا می‌خواهید بروید. همیشه مهم است که در تصمیم‌گیری مقصد مطلوب یا هدف به طور شفاف شناسایی شود. در نظر گرفتن نتیجه، همیشه شما را در انتخاب‌هایتان راهنمایی می‌کند و جهت تصمیم‌تان را به شما نشان می‌دهد. هر فردی باید پیامدهای مثبت و منفی هر انتخاب را در نظر داشته باشد و از پیامدهای منفی آن چشم‌پوشی نکند. افراد باید خود تصمیم بگیرند و بیاموزند که با عواقب آن زندگی کنند. اغلب مردم آن چیزی را که واقعا اهمیت دارد فدای رسیدن به چیزی می‌کنند که اهمیت حقیقی ندارد. آگاهی از پیامدهای نهایی هر انتخاب گاهی اوقات افراد را به موقع مطلع می‌کند تا تصمیمات نادرست خود را بلافاصله تغییر دهند و تصمیمات صحیحی اتخاذ کنند.

(۴) نقشه:

این نقشه مختص فرد تصمیم‌گیرنده است که باید بهترین راه‌حل‌ها یا ترکیبی از راه‌حل‌های مرتبط با هم را در نظر بگیرد. اولویت‌ها را انتخاب کند تا به نتیجه مطلوب برسد. اگر اجازه بدهیم که دیگران راه‌حل‌ها را به ما نشان بدهند مهارت تصمیم‌گیری ما رشد نمی‌کند.

(۵) به‌کارگیری:

در این مرحله، شخص تصمیماتی را که اتخاذ کرده به اجرا می‌گذارد.

(۶) ارزیابی نهایی:

نتایج یک تصمیم باید ارزیابی شود که آیا کفه فواید سنگین‌تر از مضرات است یا نه. در این مرحله است که تمامی راه‌حل‌ها و نتایج نشان داده و بررسی می‌شود تا مشخص شود که کدام انتخاب بهترین انتخاب خواهد بود (برای دفعات بعد).

خطاهای تصمیم‌گیری

حتی اگر فرد همه مراحل را به طور صحیح طی کند و از تجارب اشخاص دیگر کمک گیرد و وضعیت را تحلیل کند و حتی پیامدهای مثبت و منفی را در نظر بگیرد باز هم آن تصمیم ممکن است به شکست منجر شود. دکتر فراهانی دلایل شکست یک تصمیم را تعصبات، کم‌توجهی و عدم صبر می‌داند.

الف) تعصبات:

در طی فرآیند تصمیم‌گیری، تعصبات می‌تواند در مراحل مختلفی ظاهر شود. برخی از افراد در تصمیم‌گیری‌هایشان ذهن بسته‌ای دارند. دیدگاه‌های دیگران را در نظر نمی‌گیرند و معمولا به تنهایی تصمیم می‌گیرند و از پذیرفتن اطلاعاتی که مخالف

دیدگاه‌های شخصی‌شان است، امتناع می‌کنند. بنابراین اطلاعات در فرآیند تصمیم‌گیری کنار گذاشته می‌شود. از طرف دیگر، برخی از مردم در برابر تغییرات مقاومت می‌کنند بدین معنی که دوست دارند وضعیت به همان صورت سابق باقی بماند. به عنوان مثال، یک فرد می‌داند که با نامزدش تفاهم اخلاقی ندارد و ممکن است زندگی با وی در زیر یک سقف بعد از مدتی منجر به جدایی شود اما تلاش می‌کند و از خود مقاومت نشان می‌دهد تا وضعیت اکنونش را تغییر ندهد.

ب) در نظر نگرفتن تمامی شرایط:

در نظر نگرفتن تمامی شرایط و وضعیت‌ها و کوتاهی در آن نیز می‌تواند علت اشتباه‌ها در تصمیم‌گیری باشد. تصمیمات می‌تواند براساس اطلاعات نادرست اتخاذ شود. گاهی اوقات تصمیم‌گیرنده نمی‌تواند مساله را به طور شفاف برای خود تعریف کند و ممکن است به جای حل مشکل اصلی به حل مسایل ناشناخته‌ای بپردازد. همچنین شکست در تصمیم‌گیری می‌تواند به اطلاعات غلط و نادرست مرتبط باشد یا اهداف تصمیم‌گیرنده خیالی و واهی باشد یا اینکه نتواند مشکلات را به ترتیب اهمیت اولویت‌بندی کند یا به اقدامات خطرآمیز آگاه نباشد.

ج) ناشکیبایی:

متأسفانه ناشکیبایی یکی از عوامل عمده‌ای است که تصمیم به شکست منجر می‌شود. بیشتر مسایل و مشکلات می‌توانند بیش از یک راه‌حل داشته باشند اما اگر تصمیم‌گیرنده اولین راه‌حلی را که به ذهنش می‌رسد سریعاً انتخاب کند، ممکن است آن تصمیم، بهترین انتخاب او نباشد. در آخر این نکته را باید بپذیریم که مسوولیت‌پذیری در قبال پیامدهای یک تصمیم برعهده تصمیم‌گیرنده است و فرد باید از یک روش منطقی برای تصمیم‌گیری استفاده کند و به یاد داشته باشد که در اکثر انتخاب‌های پیش‌روی ما انتخاب کامل و بدون عیب و نقصی وجود ندارد و هر انتخاب ما متضمن از دست دادن امتیازاتی است که دیگر انتخاب‌ها می‌توانستند داشته باشند. به عبارتی تصمیم‌گیری باید براساس بیشترین امتیاز و کمترین احتمال شکست انجام گیرد.